

ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 37.(091)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЕРБСЬКОЇ БАЯННО- АКОРДЕОННОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО- ІСТОРИЧНОЇ ПЕРІОДИЗАЦІЇ

Олена Устименко-Косоріч

У статті розкрито роль сербської баянно-акордеонної школи як складника національного загальноосвітнього та культурного феномена. Визначено її здобутки на науково-педагогічному та історико-педагогічному рівнях, виявлено закономірності навчального художньо-виконавського репертуару як невід'ємного атрибута музичного виховання, що уможливило визначити тенденції розвитку баянно-акордеонної школи Сербії в контексті окреслених історичних періодів.

Ключові слова: баянно-акордеонна школа, періодизація, музична освіта, педагогічні технології, фах, фахова компетентність.

Порушене питання щодо визначення закономірностей розвитку сербської баянно-акордеонної школи розглядається в межах формування національної музично-педагогічної ідеї, творчих постулатів видатних діячів, виконавців, педагогів музично-освітніх закладів Сербії: в період закладання підґрунтя національної баянно-акордеонної школи (в умовах повсюдного баянно-акордеонного просвітництва засобами побутово-аматорського музикування), лідером якого вважається М. Годорович-Крневац; середина ХХ століття, коли впроваджуються прогресивні педагогічні ідеї в систему музичної освіти за фахом видатними педагогами (А. Факін, Н. Факіна, В. Вукович-Терзич, М. Барачков, Д. Павловська) їх послідовниками, продовжувачами провідних педагогічних ідей (М. Барачкова Р. Томич, М. Томич, С. Бурсач, Н. Вештіца, С. Філіпович, Б. Белич, Д. Міланович, Н. Станич), другої половини ХХ століття, періоду злету національної баянно-акордеонної школи, визнання її досягнень на престижних Міжнародних змаганнях, піднесення до рівня всесвітньо відомої (кінець ХХ століття). Сучасна сербська баянно-акордеонна школа представлена плеядою виконавців та педагогів нового покоління (Т. Лукич, Г. Тірнанич, В. Мандич, С. Цветич, Д. Гаич, Д. Жівкович, П. Костиц, Б. Цінович), ушлявлена іменами виконавців та педагогів із світовим визнанням (В. Васович, Й. Джоржевич, Р. Рістич, А. Ніколич, Л. Іванович-Йович, М. Белітич, Д. Вагнер, М. Дойчінович) залишається за межами спеціального наукового дослідження, деякі аспекти розвитку баянно-акордеонної школи висвітленні в нашій роботі.

Розвиток сербської музично-педагогічної думки та освіти розглянуто у роботах Р. Пейовича (сербська музична освіта XIX століття), В. Єгорової (діяльність діячів та композиторів Сербії), Б. Йованчича (соціологія сербської музики), К. Томашевича (розвиток музично-педагогічної освіти Сербії у Європейському освітньому просторі). Їхні роботи збагатили історію педагогіки відповідним фактичним матеріалом, теоретичними висновками, але до визначень певних періодів та закономірностей розвитку баянно-акордеонної школи Сербії вони не вдавалися.

Мета статті – проаналізувати тенденції розвитку сербської баянно-акордеонної школи в контексті культурно-історичної періодизації.

Періодизація розвитку сербської баянно-акордеонної школи висвітлена в кількох наукових роботах сербських науковців (З. Ракич, Д. Міланович), але у вітчизняній історії педагогіки цей аспект залишається майже не вивченим. Розкриваючи культурно-історичний контекст сербської баянно-акордеонної школи, Д. Міланович виділяє декілька періодів: 1920–1940 рр. – період баяноцентризму з помітними рисами просвітництва та стихійного аматорства [4, с. 6]. В межах аматорського музикування зароджувались тенденції до формування освітніх проєктів. У цьому сенсі спостерігається перехрещення кількох традицій: російської, німецької, але найбільш суттєвим був внесок шкіл-партнерів (фортепіанна, скрипкова, духових інструментів), представники яких побудували синтетичну технологічну модель, що покладена у зміст національної баянно-акордеонної школи.

Подальший розвиток баянно-акордеонної школи в (1940–1860 рр.) пов'язаний із такими іменами, як: А. Факін, Н. Факіна, Д. Павловська, М. Барачков, Д. Міланович, які впроваджували власні педагогічні ідеї в систему виховання баяністів-акордеоністів. Засадничі принципи роботи цих викладачів, методистів, композиторів та виконавців стали стимулом для подальшої розбудови структурно-освітніх компонентів, формування науково-теоретичних положень національної баянно-акордеонної школи. Тенденції розвитку сербської баянно-акордеонної школи цього періоду автор розглядає в контексті органологічного аналізу удосконалення інструментарію [там само, с. 9], як наслідок, – йдеться про формування концептуально-теоретичних засад у розбудові сутнісно-структурних систем виховання творчої особистості в межах баянно-акордеонної школи окремої країни. Закономірності розвитку баянно-акордеонної школи розглянуто з позицій історичної трансформації побутових форм музикування у складні музично-освітні проєкти національної освіти Сербії. Дійсно, освітні та педагогічні тенденції баянно-акордеонного виховання формувалися під впливом конструктивних змін інструмента, який передбачав постійне вдосконалення технологічних прийомів виконання, розробку відповідної методики викладання з урахуванням моделі інструмента (готовий, виборний, готово-виборний, багато-тембровий, трирядний, п'ятирядний, шестирядний).

У 1960–1980-х роках для сербської баянно-акордеонної школи характерні такі риси: синтез музичних культур, свідоме поєднання російської та національної традиції у діяльності виконавців та педагогів. Підсумовуючи,

зазначимо, що сербська баянно-акордеонна школа наслідувала окремі риси з різних напрямків (народного, класичного, романтичного, оригінального), доповнювалася новими в процесі свого історичного розвитку, збагачувалася індивідуальними винаходами, які детермінували певні трансформації, стверджуючи домінантні позиції національної баянно-акордеонної школи.

До розгляду періодів дослідження науково-методичного спадку звертався у своїх працях З. Ракіч. Автор зазначає, що вивчення історії становлення і розвитку баянно-акордеонної методики уможливило осмислення накопиченого теоретичного досвіду баяністів-акордеоністів, виявлення його позитивних і негативних елементів, визначення кола проблем для подальшого вдосконалення [1, с. 14].

Одним з найважливіших факторів розвитку баянно-акордеонної методики – впровадження спеціальності «Баян-акордеон» в навчальні програми початкових та середніх музичних шкіл та відкриття відповідних відділень за цим фахом. У цьому сенсі З. Ракіч виділяє декілька періодів: перший – (1940–1960) – впровадження спеціалізації «Баян-акордеон» в систему музичних навчальних закладів; другий – (1960–1980) – стандартизація навчальних планів для всіх музичних дисциплін, як наслідок, – збагачення баянно-акордеонного методичного спадку досвідом інших виконавсько-інструментальних шкіл; третій – (1991 р. – початок ХХІ століття) – формування локально-фахової методики, побудованої на власних музично-педагогічних концепціях та досягненнях у виконавсько-практичній галузі. Розкриваючи тенденції розвитку баянно-акордеонної школи, автор зосереджує увагу на академізації баяна-акордеона та впровадженні в загальну музичну освітню систему як головних чинників професіоналізації виконавської практики та методики викладання за фахом.

Розглянутий період збігається з такими подіями у галузі баянно-акордеонної освіти: відкриття відділень баяна-акордеона в музичних академіях (1997), включення спеціалізації «Баян-акордеон» в програми музичних шкіл (1987), збагачення баянно-акордеонної школи кваліфікованими педагогами з музично-освітнім закордонним досвідом. Останній період Д. Мілановіч визначає як етап «професійної зрілості» [4, с. 45]. Підготовка баяністів-акордеоністів до вступу у вищі музичні заклади стала стимулом у формуванні професійної виконавської майстерності та відповідної методики. У 1997 році З. Ракіч укладає перший методичний посібник для баяна-акордеона [1, с. 2]. В межах запропонованої автором концепції щодо спорідненості баяна та акордеона розглянуто позиційні закономірності аплікатури двох видів «хармоніки». На думку З. Ракіча, один із головних принципів дидактики, який забезпечує ефективність процесу навчання та мотивацію художньої діяльності, – є принцип доступності викладу методичного матеріалу [1, с. 14].

Узагальнюючи періоди науково-методичного розвитку сербської баянно-акордеонної школи, підкреслимо, що музична педагогіка локально-інструментальної галузі пройшла шлях від побутових форм музикування до складних методико-теоретичних схем у підготовці фахівців. За півстоліття баянно-акордеонна школа у науково-методичних проекціях пройшла три

стадії – зародження, становлення та професійної зрілості.

Дослідження сербської баянно-акордеонної школи як цілісного національно-освітнього явища уможливили виокремити конкретно-історичні періоди, узагальнити тенденції та закономірності її розвитку. Розглядаючи кожний період, зазначимо, що **перший період** (кінець XIX століття – до 1909 року) – **інформативний** – характеризується сприятливими умовами розвитку інструментальної культури та виконавства на різних народних інструментах, в межах якого виникає зацікавленість до створення музичної літератури, поширюється приватно-педагогічна практика.

Цей період – час зародження баяністичного музикування як складника національно-державного надбання країни; формування інформаційних зв'язків між діячами та музикантами, впровадження творчого досвіду використання баяна-акордеона інших країн. Не завжди історико-політичні умови в Сербії сприяли розв'язанню музичних та освітніх проблем, але нові традиції музичної освіти фактично були започатковані. Революційні події в Сербії вплинули на характер культурної діяльності, в якій виникає відчуття новизни, звільнення від старих світоглядних орієнтирів та обмежень. Розглядаються питання щодо спрямованості сербської культури, форм та напрямків мистецтва, функціонального змісту освіти в суспільстві [2, с. 15].

Особливості першого періоду полягають у виникненні прогресивних, дієвих соціальних об'єднань, які демонстрували впевненість та спрямованість у розв'язанні складних історичних проблем; у поширенні форм музикування – від домашнього до публічного; у збереженні досягнутих музичних традицій та формуванні проєктів системи музичної освіти, відповідних запитам часу; визначення самостійної музичної освіти в соціокультурному просторі Сербії, поліфункціональності музичного навчання в контексті розвитку різних напрямків діяльності.

Другий період (1909–1940) – **освітньо-реорганізаційний**, характеризується ствердженням культурної значущості баянно-акордеонної школи, яка притягувала увагу науковців, композиторів та викладачів різних галузей, діячів культури та мистецтва. Це час динамічного розкриття характерних рис сербської баянно-акордеонної школи, зародження відповідної інфраструктури та освітньо-організаційних проєкцій. У цей період викладачі та творча молодь розгорнули активну творчо-просвітницьку діяльність. Поширилася мережа початкових приватних початкових шкіл, збільшилася кількість бажаючих навчатися гри на баяні-акордеоні.

Особливості цього періоду виявляються в усвідомленні функцій сербської баянно-акордеонної школи, впливу баяністів-акордеоністів на загальний зміст культури Сербії; у формуванні науково-теоретичної бази та впровадженні спеціалізованих методико-технологічних систем оволодіння баяном-акордеоном; розвитку педагогіки баяністів-акордеоністів у синтезі з практичним досягненням окремого лідера та виконавських шкіл різних напрямків з історичним педагогічним досвідом; в удосконаленні педагогічних традицій баянно-акордеонного виховання, поширенні музично-професійних зв'язків між представниками різних шкіл; у впровадженні кращих традицій

світової музичної літератури та навчального матеріалу в систему баянно-акордеонної освіти.

Третій період (1940–1960) – стабілізуючий, характеризується удосконаленням науково-методичної, навчальної літератури; педагогічними та художньо-творчими досягненнями сербської баянно-акордеонної школи; складання стандартизованих навчальних планів для усіх інструментально-освітніх напрямків, серед яких баян-акордеон займає рівноправні позиції серед академічних інструментів; активною культурно-громадською просвітницькою діяльністю баяністів-акордеоністів; підвищенням програмових вимог; подальшим реформуванням музичної освіти з урахуванням вікових, індивідуальних характеристик кожної особистості.

Тенденції та закономірності цього періоду вбачаємо у збереженні та розвитку кращих досягнень сербської баянно-акордеонної школи попередніх часів; впровадження новаторських проектів у розробку національної системи музичної освіти, розбудові відповідної навчально-методичної бази, спрямованої на виховання висококваліфікованих музичних кадрів; використанні практичних та методичних досягнень з гуманітарних дисциплін; застосування педагогічного та музично-виконавського досвіду провідних шкіл-партнерів в систему національної музичної освіти.

Четвертий період (1960–1990) – національно-стверджувальний – етап між-національного освітнього взаємозбагачення завдяки обміну музично-виконавськими та педагогічними досягненнями, внаслідок чого відбулося підвищення професійного рівня сербських баяністів-акордеоністів у вищих навчальних закладах інших країн.

Особливості цього періоду полягають у прогресивному розвитку сербської баянно-акордеонної школи на основі взаємопроникнення різних національно-освітніх здобутків в музичну систему навчання Сербії, поширенні впливу методико-теоретичних засад провідних педагогів баяністів-акордеоністів; урахуванні педагогічних позицій сербської баянно-акордеонної школи у світовому просторі; у ствердженні просвітницької діяльності баяністів-акордеоністів, що в межах країни діє як культуротворчий суспільно-функціональний феномен. Введення просвітницької роботи в зміст навчальних планів музичних освітніх закладів у вигляді концертно-виконавської практики стало невід'ємним складником фахової підготовки баяністів-акордеоністів, творчо-виховної діяльності викладачів за фахом. Період інтенсивного розвитку теорії баянно-акордеонної освіти, науково-методологічного пошуку, поглиблення наукових досягнень в контексті педагогічних, виконавсько-технологічних проблем, поширюється мережа відділень баяна-акордеона в початкових та середніх музичних закладах країни. Професійні інтереси викладачів гуртуються навколо науково-теоретичних ідей розвитку інтелектуально-творчого потенціалу баяністів-акордеоністів, стилю та пріоритетних засад їхньої педагогічної діяльності, інтегративних проєкцій баянно-акордеонного навчання. Значну роль у формуванні баянно-акордеонної педагогіки відіграли наукові положення та результати загальної педагогіки, музичної психології, виконавської практики, удосконалення

технологій музично-естетичного виховання молоді, підвищення вимог в середніх музичних закладах, поширення конкурсної справи серед баяністів-акордеоністів, які демонструють високі показники національної виконавської школи.

П'ятий період (1991 р. – початок XXI століття), **національно-самодостатній** – складний в державно-політичному контексті, але з визначними досягненнями та перспективами у галузі музичної освіти та культури; спостерігається динамічність у подальшому реформуванні музично-освітньої галузі завдяки відкриттю вищих навчальних закладів, в яких спеціальність «Баян-акордеон» є атрибутом музично-виховної системи. В структурі баянно-акордеонного навчання функціонують дві спеціалізації (народна та професійна), які виокремлюються за пропозицією Міністерства освіти та науки Сербії та соціальним замовленням; узгоджуються навчальні програми, які відповідають європейським стандартам.

Тенденції цього періоду вбачаємо у ствердженні національних позицій сербської баянно-акордеонної школи в умовах глобалізації на європейському просторі; удосконалення навчальних планів, відповідних європейським стандартам; реорганізація структури вищої музичної освіти, яка за кваліфікаційним рівнем розподіляється на студії (I-IV роки навчання – загальні студії; V рік – спеціалізовані студії; VI-VIII роки – докторські студії). Слід відмітити що кваліфікаційний рівень «Магістр» в системі вищої школи Сербії відсутній. Докторські студії для виконавських спеціальностей передбачають практичну форму діяльності, тобто виконання концертних програм на інструменті. Наукова діяльність для інструментальних спеціальностей на докторських студіях залишається за межами програмових вимог, що цілком пояснює проблему обмеженості наукової методико-технологічної літератури за виконавсько-педагогічними та мистецтвознавчими напрямками, відсутності в країні фахівців-виконавців з науковим ступенем. Усвідомлюючи чинники відповідних змін, систему вищої музичної освіти Сербії реорганізують та удосконалюють: впроваджуються комерційні форми її організації, здійснюється підготовка педагогів та виконавців в структурі класичних університетів; відбувається постійний пошук ефективних педагогічних технологій навчання, відстоювання провідних позицій національної виконавської школи на світовій арені.

Загальні результати дослідження культурно-історичних періодів розвитку сербської баянно-акордеонної школи дали змогу сформулювати відповідні висновки. Узагальнюючи зміст кожного періоду розвитку сербської баянно-акордеонної школи протягом XX століття, головною тенденцією її розвитку вважаємо динамізм в процесі організації та поглибленні змісту виховання, різноспрямованість дослідницької, педагогічної та практичної діяльності. Інтенсивний розвиток баянно-акордеонної школи відбувся в контексті розвитку наукової думки, прогресивних педагогічних та творчо-практичних ідей викладачів, виконавців композиторів, діячів культури та мистецтва, які стверджували засадничі позиції вчителя музики у культуротворчих та освітніх проектах країни.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у з'ясуванні педагогічного профілю сербської баянно-акордеонної школи з урахуванням педагогічно-практичних досягнень її представників.

Список використаних джерел:

1. Ракич З. Особенности развития баянно-акордеонной культуры Сербии: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. иск. : спец. 17.00.02 – «Музыкальное искусство» / З. Ракич. – Москва, 2004. – 21 с.
2. Devic D. Skripta za studente / D. Devic // Etnomuzikologija. – Beograd.: FMU, 1980. – 154 s.
3. Devic D. Narodna muzika Crnoredja. Beograd: Kulturno-obrazovni centar Boljevac / D. Devic. Beograd.: FMU, 1990. – 134 s.
4. Milanovic D. Harmonika u umetnickoj muzici u Srbiji / D. Milanovic. – Vranjaska Banja, 2011. – 139 s.
5. Terzic V. Izbor kompozicija za klavirsku harmoniku / V. Terzic. – Knjazevac.: Nota, 1990. – 125 s.